

KUSTBON

Nr 1 Årgång 32

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Mars 1975



Isnoten dras upp. Rågö



Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Viktor Aman*

Redaktionssekreterare: *Maria Broman*

I redaktionen: *Joh. Hammerman, Alf Heldring,
Alex. Samberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1975 med fyra nummer

Prenumerationspris 1975 24 kronor

Annonspris: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1975 • Svenska Tryckcentralen AB

SOVs postgiro: 35 13 11 - 6

SOVs arkiv och möteslokal

Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Tel 32 48 78

Innehåll

På SOVs årsmöte	2
Årsberättelse	3
Brännvinsbränning i Rickul av <i>A Tegelberg</i>	3
Rågöbornas danslag av <i>I A—n</i>	5
Klagomännen från Ormsö	6
Person- nytt	12
Avlidna	14
Bemärkelsedagar	15

Sommaren 1861

seglade fem ormsöbönder över till Stockholm för att hos svenske kungen klaga över förtrycket på deras ö. De mottogs av svenska myndigheter och omhulldes av pressen. Under sommarens lopp publicerade tidningarna en rad artiklar i detta ärende. Förhållandena på Ormsö klarlades i drastiska skildringar, och baron Stackelberg skonades inte. Intresset var stort och medkänslan stark. På hösten återvände de fem klagomännen till sin ö — och glömdes.

Kustbon återger i detta nummer ett urval av tidningsartiklar från denna tid.

På SOVs årsmöte

Lördagen 1 mars 1975.

Det var vindstilla och varlujmt denna eftermiddag, då vi var på väg till Eesti Maja på Wallingatan i Stockholm. Där skulle SOVs årsmöte hållas.

Esterna har länge haft ett eget hus som samlingspunkt i Stockholm. De lägger ner ett stort arbete för att bevara och förkovra sin kultur, som i hemlandet är trängd och i förskingringen har ett bräckligt underlag men som trots detta kan fortleva genom hängivna kulturbärare.

Likheten med estlandssvenskarnas ställning och strävanden anfördes av Hugo Mickelin, då han åskade ljud och hälsade välkommen. Därpå sjöngs gemensamt Jag lyfter mina händer.

Så följde årsmötesförhandlingar med verksamhetsberättelse för den gångna tiden och planer för den kommande. Styrelsen fick ansvarsfrihet och föreningen fick nya stadgar (efter de ändringar som antagits på extra årsmöte i höstas).

Allt detta skedde under stor endräkt. Detsamma är att säga om valen, som hade förbretts av en valberedning. Ordföranden lär visserligen i förstone ha gjort försök att spjärna emot uppdraget, men efter bearbetning av tremannakommittén hade han fallit till föga och nu tackade han rentav för förtroendet. De övriga styrelseledamöterna omvaldes likaså: Alf Heldring, Johannes Hammerman, Thomas Lorentz och Göran Treiberg. I enlighet med de nya stadgarna utökades styrelsen med Einar Hamberg och Birger Westerberg.

Även revisorerna omvaldes: Emil Lindkvist och Ivar Stahl med Hjalmar Enggrön som suppleant.

Valberedningen skulle i fortsättningen bestå av Alexander Treiberg, Elmar Nyman och Johan Vallin.

Detta om våra förtroendemän. Vi vanliga medlemmar, föreningens fotfolk, satt nu tätt och mysigt, för det hade kommit mera folk försiktigt intassande, medan vi satt och årsmötade. Stolarna räckte inte till, men lyckligtvis gick lokalen att utvidga till nya boningar med både golvyta och luftrum. Till slut var vi 60—70 hjon. Ändå saknades flera ansikten som brukat höra till våra sammankomster. (Det är bl a av denna anledning som Kustbon denna gång inte har någon bild från mötet. Till nöds kan läsaren dock klara sig med årsmötesbilder från tidigare år, för de gamla årgångarna står sig).

Medlemsavgiften ändrades inte (20 kr).

Under punkten "Övrigt" på dagordningen undrades, om inte årsmötet kunde föras på dialekt, men andra män sa, att våra dialekter sinsemellan är alltför olika och dessutom saknar ord för såna konstigheter som våra förfäder inte sysslade med. — Ytterligare talades det om utsikter och möjligheter för föreningens arbete.

Vi hade allesamman sjungit sånger lite då och då. Mest av alla sjöng familjen Lorentz. Det gick till så att flickorna Eva och Lena ställde sig bredvid pappa Thomas på podiet, mamma Brigitta satt vid pianot, medan vi andra bara lyssnade. De började med "Se god afton och god kväll, min utvaldaste vän!" och fortsatte med liknande teman om varma känslor inom människan och naturens skönhet runtom henne. In-

FÖRHANDSMEDDELANDE

Söndagen den 24 augusti 1975 hålles den 30:de
estlandssvenska hembygdsgdagen i Sverige.

Nyhet: Ny plats —

RESTAURANG LANTIS

Fiskartorpsvägen 160 A,
Frescati, intill Norrtäljevägen,

med rymliga lokaler och grönområde utanför.

Styrelsen för SOV

P. S.

Om Du har något att skänka till vår auktion
och vårt lotteri, så var vänlig gör det! — Tack!

Lördagen 5 april kl 10—14

är

SOV:s arkivlokal

Vikingagatan 25

öppen för den som vill se bilder,

texter, modeller

o a föremål

Brännvinsbränning och utskänkning i Rickul

Skrivet för bygderådet 1973

alles blev det åtta sånger på svenska eller engelska. Vi applåderade, för det var vackert sjunget. Till yttermera visso ingrep ödet vid lottningen och tilldelade den sjungande familjen en basturökt skinka. Det måtte vara en fingervisning om att basturökt skinka är välgörande för sångstrupar. Vi hoppas få höra detta en annan gång.

Kaffe med tårta o d är bra årsmötesspis, det vet vi. Glam och samspråk hör också till. Är man däremot inte så talvillig, kan man sitta och tyst låta sig gungas av minnen. Man ser de närvarande men också de frånvarande, livet i byarna ser man och allt det som förgåtts i tidens svall. Det hör också ett årsmöte till.

Till sist sjöng vi Modersmålets sång.

V A

Årsberättelse

över verksamheten inom Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner från årsmötet 1974 till årsmötet 1975. Den ekonomiska redovisningen avser kalenderåret 1974.

Styrelse

Styrelsen har under redovisningsåret haft följande sammansättning:

Ordförande: Hugo Mickelin
Vice ordförande: Alf Heldring
Skattmästare: Thomas Lorentz
Klubbmästare: Göran Treiberg
Sekreterare: Johannes Hammerman
Adjungerade: Ingvald Dyrberg
ledamöter: Einar Hamberg

Styrelsen har under året hållit 11 protokollförda sammanträden.

Revisorer

Föreningens revisorer har varit Emil Lindkvist och Ivar Stahl med Hjalmar Enggrön som suppleant.

Forts nästa sida

Fram till slutet av 1700-talet hade bönderna haft tillstånd att bränna till husbehov, men sedan hade godsägarna i lagens namn förbjudit detta för ofrälse och utökad eget vinkök, som det då hette, och placerat ut försäljningsställen i byarna för att få tag på den sista kopeken från den arma bondebefolkningen. Samtidigt byggdes tre ståtliga krogbyggnader, Kapellkrogen (Kappolkroen), Paikrogen och Gränskrogen i Luks by nära Sutlepgränsen, i den stil som var typisk utefter landsvägarna över hela Baltikum. Ett par hundra meter längre söderut hade Sutlep haft sin krog Fågelvikskrogen (Fölvikskroen), men den hade lagts ned när Sutlepgodset inköptes av Rickul. De övriga försäljningsställena i byarna hade varit följande anförtrodda bondställen utan disk med bara en vinkammare i farstun: Spithamn Andersa, Roslep Moa, Gambeskrog och Keldskokrog.

På 1870-talet kom ryska kronan med en ny alkoholtillverkningslag och stängde alla herrgårdsvinkök, så att endast storgodsen fick rättighet att bygga tidsenliga brännerier, om deras kapital tillät detta. Med hjälp av utgårdarna Klottarp och Sutlep hade Rickul gods tillräcklig areal för att bygga bränneri, men baron Valdemar Taube hade nyligen dött, barnen var ännu minderåriga och baronessan stod villrådig inför det hela. Hon hade emellertid en driftig bror på Padis Kloster storgods, som vid sidan om förvaltade även Rickul och år 1872 byggde ett bränneri och året därpå ett gödstall bredvid bränneriet. De blev en liten guldgruva för godset genom omvandling av de egna lantbruksprodukterna potatis och malkorn till konanter. Råsprit köpte ryska staten och avfallet, dranken, var högvärdigt kreatursfoder. Varje vinter göddes med dranken 40—50 slaktdjur, fördelade på stallen i Rickul och Klottarp, förutom arbetshästarna och mjölkorna på Rickul, som utfodrades med drank som kraftfoder.

Hembränningen var en last som aldrig gick att helt utrota ur folket, utan den spirade upp rätt allmänt under världskrigen. Så fort statsmakterna stängde sina brännvinsförsäljningsställen, började det att lukta mäsik i markerna. Dranken måste buskbrännarna gräva ned i jorden, men under det senaste kriget fanns det modiga män som trotsade lag och ordning och utfodrade sina djur med dranken.

Alexander Tegelberg

Verksamhet i övrigt

Antalet medlemmar vid årsskiftet 1974/75 var 374.

Föreningens årsmöte hölls den 23 febr 1974 i Arbetsledarhuset, Drottningholmsvägen 7, Stockholm. Efter årsmötesförhandlingarna visades film från 1972 års Hembygdsdag. Årsmötet lättades dessutom upp med sång och deklamation samt kortare anföranden.

Temat för årets *hembygdsdag* var "Folkskolorna i Estlands svenskbygd" och den firades den 18 aug 1974 i Björknäspaviljongen, Nacka. Omkring 400 personer hade mött upp. Programmet var upplagt som kortare anföranden och kåserier av såväl lärare som elever från de olika orterna och med Carl Blees som huvudtalare. Dessutom underhöll Ellen Pelmas med sång och Rågödansarna med folkdanser.

Föreningens *höstsamkväm* med 170-talet deltagare hölls även i år i Vantörs församlings lokaler, Högdalen, den 9 november.

Mötet var utlyst som extra årsmöte. Extra årsmötet godkände med några mindre ändringar i stadgarna styrelsens förslag till organisation och stadgar. På mötet visades en film från 1912, då Kraftska skolan i Stockholm bl a besökte Runö.

Arbetet med *arkivet* fortskrider och lokalen har flitigt nyttjats av föreningens olika organ samt av Riksföreningens Estlandsutskott. Ledamöter i *Arkivstyrelsen* har varit Rickard Aman, Einar Hamberg (sammankallande), Nils Lagman (föreningens fotograf) och Hans Ladstedt.

Ledamöter i *bygderådet* har varit för orterna:

Reval:	Sigrid Abrahamsson, Ivar Poell och Manfred Nyman (utsedd av styrelsen)
Nargö:	Marta Appelbom
Rågöarna:	Ingeborg Andersen
Korkis och Vippal:	Alexander Samberg, Martha Gottkampf (utsedd av styrelsen), Ingvald Dyrberg (sammankallande), Manfred Hamberg (utsedd av styrelsen) och Edvin Lagman.
Nuckö:	Berta Peedu, Fridolf Isberg
Ormsö:	Johan Engdahl, Johan Landman (utsedd av styrelsen), Johannes Österberg
Runö:	Thomas Dreijer

Repr i Eskilstuna för samtliga estlandssvenska orter: Voldemar Söderlund.

Ledamöter i *Valberedningen*: Elmar Nyman, Alexander Treiberg (sammankallande) och Birger Westberg.

Föreningens ekonomi:

För kalenderåret 1974 ger det ekonomiska resultatet ett överskott på kr 1.744:40. Balansräkningen omsluter kr 100.113:90.

I övrigt hänvisas till separat balans- samt vinst- och förlusträkning.

Kustbon:

Föreningens tidskrift utkom under kalenderåret 1974 med sedvanliga fyra nummer och fullbordade därmed sin 31:a årgång.

Antalet prenumeranter var 1 297.

Ansvarig utgivare var Hugo Mickelin och liksom tidigare helt oförfärad och optimistisk redaktör Viktor Aman. I redaktionen ingick hedersledamoten Alexander Samberg och från styrelsen Alf Heldring och Johannes Hammerman. Expeditionen har som vanligt skötts av Maria Broman.

Stadgekommittén

Den för översyn av föreningens organisation och stadgar tillsatta kommittén slutförde uppdraget under året och överlämnade sitt förslag till styrelsen den 4 september 1974.

Rikssvenska kontakter

Elmar Nyman tillhör Estlandsutskottet i Stockholmsavdelningen av Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och Rita Holmberg Riksföreningens Stockholmsavdelning; styrelsen sätter stort värde på möjligheten till kontakter via dessa två estlandssvenskar.

Till sist vill styrelsen rikta ett varmt tack till alla som gynnat föreningens grunduppgift att samla och vårda material om estlandssvenskarna, som bevistat hembygdsdag och höstsamkväm och i övrigt främjat och stött föreningens verksamhet.

Stockholm i februari 1975.

ESTLANDSSVENSKARNAS
KULTURFÖRENING
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Vinst- och förlusträkning 1974

<i>Kostnader:</i>	
Omkostnader	33.068:70
Avsatt för samlingsverk	12.000:—
Skatter	620:—
Årets vinst	1.744:40
	<hr/>
	47.433:10
	<hr/>
<i>Intäkter:</i>	
Medlemsavgifter	40.571:95
"En bok om Estlands svenskar"	2.257:90
Räntor	4.603:25
	<hr/>
	47.433:10
	<hr/>

Balansräkning den 31 december 1974

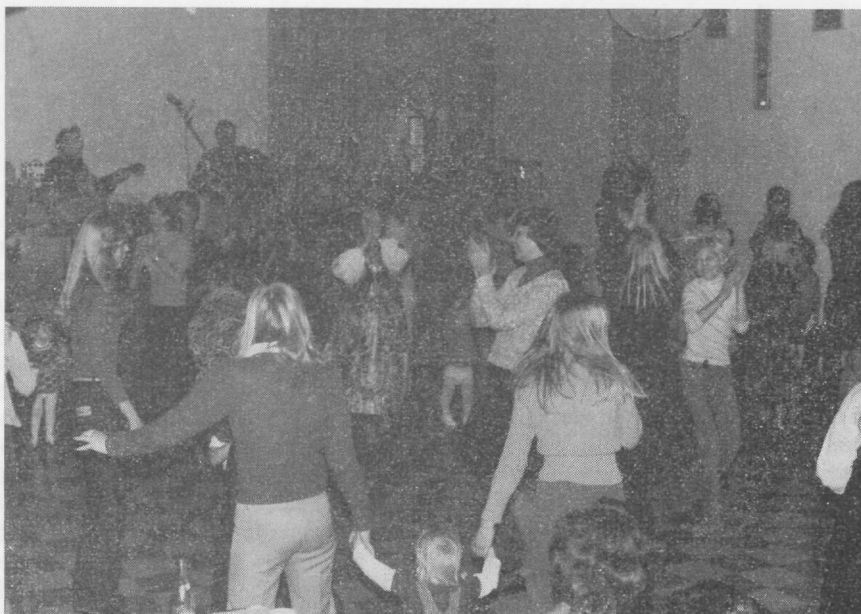
<i>Tillgångar:</i>	
Kassa	206:—
Postgiro	17.734:28
Bank	80.973:62
Diverse Personer	1.200:—
	<hr/>
	100.113:90
	<hr/>
<i>Skulder:</i>	
Insamlade medel	33.453:30
Diverse Personer	14.183:30
Katarina Hammermans fond	14.000:—
Aron Vallentins fond	5.000:—
Reserverade medel för samlingsverk	33.477:30
	<hr/>
	100.113:90
	<hr/>

Stockholm den 29 januari 1975

Thomas Lorentz

Hugo Mickelin

Rågöbornas danslag



firade lördagen den 30 nov sin sedvanliga höstfest i Kärrtorps medborgarhus.

Först i programmet kom Lucia med tärnor, stjärngossar och tomtar; de sjöng många vackra sånger för oss. Sen underhöll oss bröderna Ronny och Anders Eriksson med sång och gitarrspel.

Än en gång fick vi se de gamla filmerna — inspelade av SF och rektor Per Söderbäck — som danslaget tagit fram och bekostat.

Än en gång såg vi de gamla kära ansiktena hemma i sitt dagliga värv. Där var Labb Härman som gick och slog råg. Poa(1)s Aguste och Ars Oskar och Alfred som tröskade på logen. Hinus Johannes stod där vid logdörren sin, glad och god med mössan på svaj. Ers Valber var "bänvakt" hemma på gården.

Där tvättades fåren på Lilla Rågö vid den västra stranden, som var långgrund, och i norr rensade man "bjäre", som stod 12 m över havsytan, från grästorv, för att djuren inte skulle gå för nära kanten och ramla ner.

Ja, där satt man en stund och levde intensivt med i det förflutna och mindes hur det var.

Vi såg också Runöfilmen igen. Här sådde man, hela byn på en gång, förklarade en sakkännare. Vi såg även taktäckning, väderkvarnar i rad, högbenta grisar och "polykarpus" i bruk.

Ur kyrkan tågade en lång rad män och sen en lika lång rad kvinnor, alla i sina vackra dräkter. Vackert och stämningsfullt.

Efter filmen blev det livat med allsång, ringlekar och allmän dans. Både stora och små var med.

I en paus blev det danslagets tur att ställa upp, och när sista dansen "Äinkroken" dansades hade danslaget lyckats få åskådarna att nappa på kroken så det blev en riktig långdans.

Ja, vad skall jag säga mer om festen. Karin Eriksson såg till att lotterna blev sålda, Torsten Eriksson skötte mikrofonen. Åldersfolket hade gjort sitt och kaffet med tillbehör smakade gott. Alla såg ut att trivas.

I. A—n.

Estlands allmänna sångfest

äger rum i Reval 18—20 juli. Anmälningarna i höstas visade, att mer än 40 000 sångare, dansare och spelmän önskade delta. Plats beräknas dock endast för 28 000 sångare (därav 8 000 i blandad kör, 2 400 i manskör, 4 800 i damkör, 2 900 i ryska körer, 8 300 i barnkör och 2 500 i gosskör). I blåsorkester är anmälda 3 300. Därtill kommer 6 000 folkdansare.

Förberedelserna har naturligtvis kommit långt vid det här laget.

Förste dirigent är Gustav Ernesaks.

Den allmänna sångfesten föregås 15—17 juli av en körfest med gästkörer från andra sovjetrepubliker, från Finland och från socialistländerna.

Under självständighetstiden hölls allmän sångfest vart 5:e år (från 1923).

Esternas första allmänna sångfest ägde rum i juni 1869 i Dorpat. Det var överhuvudtaget det första försöket att samla esterna till ett gemensamt företag. Initiativtagare var J W Janssen med "Vanemuine" som ordnande förening. Inalles samlades den gången 44 manskörer och några orkestrar med tillsammans 900 medlemmar, huvudsakligen från södra delen av landet. Sångerna var den gången ännu till största delen av tyskt ursprung; vid den andra allmänna sångfesten var redan hälften estniska och finska sånger.

Det är en vacker tid, denna tid av nationell dagbräckning, då det förtryckta estniska folket vaknar och arbetar sig upp ur förnedringen. Det är också vackert att tänka, att det är sången som enar de många och sången som blir uttryck för all deras längtan. Man förstår varför den estniska kör-repertoaren så ofta har friheten som tema.



Gal'fåljke sa:

Kridorpüsta ska vara svårast opa domen. (Nuckö.)
(Gammalfolket sa: Kreaturspustan [dvs djurplågeri] lär vara svårast[-e anklagelsen] på domedagen.)

KLAGOMÄNNEN FRÅN ORMSÖ

1861

Tidningen Fäderneslandet — på den tiden en mycket spridd, radikal tidning — har den 29 juni 1861 en liten notis:

Från en av de öar på estländska kusten, hvilka äro bebodda uteslutande af svenskar, har i dessa dagar på en bräcklig farkost till hufvudstaden ankommit fem af dessa våra landsmän i ett ändamål, för hvilket tiden ännu icke är inne att redogöra. De hafva 2:ne gånger haft företräde hos H. M:t konungen och äfven i utrikeskabinetet. Vi må för denna gång endast tillägga att de ifrågavarande svenska öbornes sociala ställning under knutpiskans och eländets förenade gissel blifvit dem alldeles outhärdligt.

Den 10 juli har tidningen en hel artikel om estlandssvenskarna:

Svenska bönderna på Wormsö

I n:o 52 för den 29 sisl. Juni meddelade vi en kort notis derom, att en deputation svenska bönder från Estländska kusten hitkommit, samt af de haft audiens hos H. M. konungen, hvarjemte vi upplysningsvis tillade att eländet och förtrycket bland dessa våra olyckliga landsmän nu lärer nått en sådan höjd att deras fortfarande i denna belägenhet är outhärdlig.

Ett par dagar förut hade vi delgifvit Aftonbladets utgifvare detta förhållande, under uttryckandet af den förhoppning, att A.B. skulle med oss samverka för att väcka ett allmännare deltagande för de stackars bönderna samt, om möjligt, befordra kännedomen om deras klagomål till ort som vederbör, d. v. s. till S:t Petersburg, dit väl "Aftonbladet", men icke "Fäderneslandet" har tillträdde. A.B:s utgifvare, hr mag. Sohlman, förklarade sig härtill genast beredvillig, men anmodade oss, genom ett ombud, att uppskjuta med detaljernas offentliggörande till dess hr S. genom sina personliga relationer i det ryska rikets hufvudstad hunnit göra förhållandet bekant. I motsatt fall trodde hr S. att bondedeputationen skulle råka illa ut vid återkomsten till sin ö.

Gillande detta inskränkte vi oss till den ofvannämnde korta notisen, deri hvarken namnet på ön eller på dess plågoris, baron Stackelberg, förekom, och vi blefvo derföre ganska öfverraskade att finna Aftonbladet för i lördags offentliggöra saken med dess detaljer, sålunda förekommande oss, som först haft reda på och underrättat A.-B. om saken. Förmodande emellertid att A.-B. med lyckligt resultat redan använt sina bona officia i kejsarstaden till förmån för bönderna, meddela vi här en närmare redogörelse om förhållandet.

Wormsö beläget utanför estländska kusten fyra mil från det gamla svenska fästet Hapsal och staden af samma namn och sextio mil från Stockholm, utgör en kyrkosocken, bestående af 60 mantal, fördelade på 180 bondgårdar, underordnade herresätet Magnushof, och är bebodd af en svensk och ännu fullkomligt ren

svenska, liknande folkspråket i Dalarne, talande befolkning af 900 män utom qvinnor och barn. Ön har troligen blifvit besatt af svenskar under Erik XIV:s styrelse, då Estland gaf sig under Sverige. Ut i ett bref af Carl IX, dateradt Reval den 2 Sept. 1600, har böndernas utskylder till svenska kronan blifvit bestämda.

Sedan ön blifvit skänkt till riksdrotset Magnus Gabriel De la Gardie, som fått frälserätt deröfver och anlagt säteriet Magnushof, och från honom öfvergått till fältmarskalken Otto Wilhelm Königsmarck, hafva bönderna blifvit förvandlade till frälsebönder och betungade med en mängd bördor och dagsverken, hvaröfver de klagat och genom Carl XI:s bref af den 30 September 1855, fått en serskild bekräftelse på, att ej hårdare betungas än drottning Christinas bref af den 20 November 1650 bestämmer och att de skulle behandlas lika med frälsebönderna i allmänhet uti Sverige. Under Carl XII äfvensom under kejsarinnan Catharina I af Ryssland förbättrades böndernas ställning och deras hemman förvandlades till kronohemman med skyldighet för bönderna att fullgöra gamla prestanda och arbeten åt egaren af Magnushof.

Genom serskildt tillägg till estländska bondeförordningen af den 15 Sept. 1856 hafva väl bönderna blifvit bibehållna vid besittningsrätten till hemmanen, så att icke egaren, numera af friherrliga familjen Stackelberg, får skilja bönder vid hemmanen eller antaga derpå någon annan till åbo än af svenska församlingen på Wormsö, så länge någon af dem vill emottaga gårdsbruket och skall egendomen återlemnas åt svensk brukare när någon sådan finnes villig att den emottaga. De ha rätt att flytta ur församlingen fritt hvar de vilja, men de hafva, derigenom att kommissionen undandolde Carl XII:s och Christinas resolutioner, blifvit så betungade med arbete och utskylder, att de lefva uti största elände. Herremannen har tagit tvenne byar och deraf gjort en plattgård, hvarigenom han ökat arbetskyldigheten men till hälften minskat arbetsböndernas jord. Samma författning eller bondereglemente ålägger bönderna dessutom en mängd nya utskylder och ställer dem under piskan, så att hvar bonde kan få på blotta kroppen ända till 100 slag.

Häröfver hafva bönderna flera gånger velat skicka bud till kejsaren för att klaga, men deras utskickade hafva blifvit ertappade, hållits längre tid i fängsligt förvar och en gång fick deras klagomän, som de kalla sina ombud, på baron Stackelbergs befallning 60 spö eller knut hvardera. Stackelberg brukar ofta med egna högvälborna knytnäfvar, när de för honom klaga sin nöd, slå dem blå och blodiga.

Den allmänna tron på en i Ryssland genomgripande reform till böndernas fördel, har äfven gripit våra landsmän. Utestängda från kejsaren hafva de i tron, att ännu en Carl XII herrskar uti Sverige, begifvit sig hit för att i tron på svenska väldets makt, klaga sin nöd. De hafva fått tvenne gånger företräde hos konung Carl, hvilken eftersinnande, att det är icke så

godt att spela Carl XII då det gäller zaren, dock sagt sig icke något kunna uträtta för dem, utan hänvisat dem till utrikesministern. Denne torde dock kunna utan några eventualiteter på konfidentiell väg underrätta ryska kabinettet om denna verksak och göra zaren den tjensten att underrätta honom hur hans undersåtare utestänges från tillträde inför hans tron och huru den ”*högste blir skymd af de stora*”. På så sätt kunde de arma böndernas ändamål vinnas att få saken undersökt.

Skulle harhjärtat äfven i så fall gömmas af kraschener, vilja vi dock genom offentliggörandet af ofvanstående så vidt vi förmå bidraga till ändamålet att göra saken bekant, att genom en insamling söka lemna de utskickade Wormsösvenskarne tillfälle att uppehålla sig här i afbidan på resultatet för att sedan på sitt nötskal återvända till sin ö, och få vi i detta hänseende underrätta den deltagande allmänheten att anteckningslistor för detta ändamål redan blifvit utlagda å Aftonbladskontoret.

En förtjenst har ryska justitieväsendet framför det svenska, att nemligen hvarje bonde får ett på sitt språk tryckt exemplar af den lag, hvarefter han i allt skall lefva, lyda och dömas. För svenska menigheten på Wormsö med flera öar finnes ock exemplar af estländska bonderätten eller bondeförordningen, deruti serskildt stadgas att drottning Christinas ofvannämnda bref skall lända till efterrättelse tills ny öfverenskomelse kan frivilligt ske, men det är denna herremännen vilja framtvunga till sin förmån och emellertid behandlas svenska bönderna efter estländska bondeförordningen. För en annan af svenskar bebodd ö. Stora Ragö, äro åtskilliga förmånliga undantag från estländska bondeförordningen gjorda, men de försvinna och herremannen blir egare till jorden, om bönderna bortflytta; han gör derföre också allt sitt till för att ensam blifva herre på ön.

En vecka senare (17 juli) följer en ny artikel med uppgifter även om andra tidningars behandling av ärendet:

Klagomännen från svenskarne på Wormsö

Sedan vi började fästa uppmärksamhet på de utskickade från våra stamförvanter på andra sidan Östersjön, deras och deras hemmavarande bröders nödställda belägenhet, hafva dessa ösvenskars angelägenheter och förhållanden blifvit ett stående föremål för hela pressens behandling och allmänt behjertande, och en del tidningar har på ett ganska utförligt och förtjenstfullt sätt behandlat detta ämne och lemnat föga åt oss öfrigt att tillägga till hvad vi förut härom skrifvit. Vi vilja dock göra en liten efterskörd af hvad vi erfarit och anse kunna vara af något intresse för allmänheten att inhemta.

Dessa ösvenskars dräkt är den gamla fornsvenska, som i den icke så mycket modets skiftningar underkastade hofdrägten ännu till en del igenkännes, nemligen mörk tröja med långt lif, sådan den begagnades af Gustaf den förstes och Erik den fjortondes man, ljusblå uppslag och krage, hvita åtsittande knäbyxor och hvita strumpor samt skinsockor. Bröset endast täckt af skjortan, sammanhållet af ett silferspänne,

arf från farfars far ända från Carl den tolfte tider. Håret, hos flera af dem gullgult och fallande ned i vågor på skuldrorna, erinrar äfven om Gustaf den förstes och Engelbrechts tidevarf, men har också en egen märkvärdighet. De hafva nemligen berättat, att de ej fingo låta klippa sitt hår, emedan de af fogden för mindre förseelser, då ej knutstraff skall tillämpas, tvungos fläta ihop håret, och sedan bestod straffet uti att ryckas och släpas omkring i hårpiskorna. Efter att hafva varit i Stockholm några dagar afklippte de håret, för att ej af allmänheten ådraga sig allt för mycken uppmärksamhet. Deras båt är äfven ett konststycke af forntida skeppsbyggeri, och ett prof på förmåga att begagna ringa tillgångar. Den är af trenne af de utskickade, Hans Solros, Adam Gerickas (eller Eriksson) och Anders Vinqvist, bygd och eges af dem, samt är, ehuru ej större än att den kan mäta en läst, likväl den största och bästa på ön. Af brist på virke äro borden deruti nära på så tunna som trädet uti en vanlig tobakskista eller högst en tredjedels tum. Men den flyter lätt på vägen och på 48 timmar tillryggalade de den 60 mil långa vägen öfver Östersjön. På ön finnes väl en skogsallmänning kallad kyrko- eller sockenskogen, hvarifrån de förr för fem kopek silfver eller ungefär 12 öre för famnen hade rätt att taga ved och virke till sina båtar; men sedan Stackelberg derifrån tagit virke till flera större fartyg, få bönderna nu ej der vidare köpa något. I öfrigt tyckes bönderna af hr Stackelberg betraktas såsom husdjur och lastdragare, af hvilka det är en fördel för egaren att hafva tillräckligt antal; ty för att ej arbetsantalet till följe af de många rymningarne skall minskas, tvingas de att gifta sig tidigt, karlen vid aderton och flickan vid sexton års ålder. En af de utskickade, en tjuguarig yngling, har redan flera barn.

För att lemna den personliga sidan åt saken och fästa oss vid det ändamål, hvarför de hitkommit, tycktes det, sedan stamförvandtskapen blifvit upptagen såsom en grundsats uti den europeiska rätten, att vår styrelse med skäl och stöd så väl deraf som till följe af förpligtelserna uti Nystadtska freden, kunde anse sig ålagd skyldigheten att underrätta ryska styrelsen derom, att dessa deras undersåtare af svensk stam, ryska styrelsen ovetande, ej få tillgodonjuta den dem tillförsäkrade rätt och utlofvade hägn, och med våld förtagas all utväg att till sin styrelse framföra sin klagan. Får ej ryska styrelsen tillfälle att taga kännedom om deras betryck och lemna dem vederbörligt skydd, blir de armas lott, som åtagit sig att framföra sina bröders klagan, att hvad de äldre, kyrkovärden Lars Lindström och bonden Johan Rehnberg, angår, insättas på lifstids fästning i Reval och de trenne yngre hafva ej annat att vänta än att instickas i ryska armén sedan samtliga blifvit vederbörligen spöade, och aldrig få återse sin födelseö, hustru och barn.

Dessa öboer hafva ofta af sjelfherrskar'n på ön varit hotade, att han skulle låta kalla tusen ryska soldater till ön och helt och hållet utrota dem och lemna jorden åt estländningar. Sednast de fingo höra detta hot var för några år sedan, då de samlat sig mangrannt för att klaga sin nöd för den till Haspal anlända ”*kejsarfrun*”, men drefvos på Stackelbergs och Rosens befallning hem med fiskor.

Vi sluta, och få anbefalla dessa stamförvandter åt allmänhetens välvilja. Väcker deras uppträdande här sorgliga, så kan det ock uppväcka glada minnen, de äro de sista spåren af Sveriges välde på andra sidan Östersjön, och hafva bevarat der det vackra arfvet af svensk frihetskänsla och svensk redlighet och mandom, kanhända ända från den på andra sidan Östersjön högsatte svenske konungen Yngvar Harras dagar, om hvilken skalderna sjöngo:

*"Östersjön för Sveas konung,
Hafvets sång till gamman sjunger."*

Ord, hvilka, om de rätt uppfattas, äfven i dag hafva sin betydelse både i minnet och hoppet.

I sammanhang med förestående införa vi ur N. Dagl. Alleh. följande meddelade uppsats ifrån en aktad person, som, ehuru för längre tid sedan, haft tillfälle att med egna ögon öfvertyga sig om våra stamförvandters beklagansvärda tillstånd under Stackelbergarnes spira. Uppsatsen lyder som följer:

"Såsom ett ringa bidrag till kännedomen om det sätt, på hvilket bönderne å baron Stackelbergs gods å Wormsön behandlas, torde följande få meddelas.

Ins. befann sig hösten år 1830 på ett fartyg, hvilket lastade råg på Hapsals redd; lasten lemnades från närliggande gods, bland andra från Stackelbergs och baron Rosens. Bönderne, som förde lasten till fartyget, beklagade sig dagligen öfver den behandling de rönte af nämnde herrar. Bland annat omtalade de, att sedan de arbetat upp den jord, som var åt dem upplåten och fått den väl i ordning, bytte baron S. sig till denna och lemnade dem ett stycke ouppodlad mark i stället. Ins. påminner sig ej nu hur många dagsverken de sade sig hafva att utgöra i veckan, men minnes väl att han förundrade sig öfver att de kunde hinna med att odla något för eget uppehälle. Derjente omtalade de på sin brutna svenska att de på herrgårdarne fingo "micke strik". Flera unga karlar bådo enträget om att bli gömda ombord och få följa

med fartyget utan att få någon hyra, blott för att komma från ön, och de uppgåfvo, att en mängd af baron S:s och baron R:s folk rymt öfver till Sverige.

Huruvida böndernas utsago är fullkomligt sann, kan ins. ej afgöra, men att förrbemålde baroner, synnerligen S., voro i Hapsal omtalade för sin omensklighet, är deremot säkert.

Hvad emellertid ins. sjelf sett är följande:

Sedan fartyget på resan från Hapsal strandat på ett grund utanför Wormsö, vistades ins. en del af vintern i Hapsal och gjorde då äfven ett besök på Magnushof hos baron S. och minnes lifligt det nedslående intryck, som böndernas behandling och slafviska beteende gjorde på honom. Under en färd i sällskap med baron S. möttes åtskilliga bönder; så fort de sågo baronens åkdon nalkas, körde de i största hast ned i diket med sina åkdon eller upp i snödrifvorna bredvid vägen, hvarefter de föllo på knä i snön och lutade sig framstupa. Ovet eller snäsor samt en och annan pisksläng voro yttringarna från baronens sida. Deras sätt att halsa bestod deri, att de med begge händerna ströko långs benen på den de ville visa vördnad, ända ned till foten. Ins. har sedermera sett lifegne i Ryssland, men tyckt sig finna dem långt mindre förslafvade. Dem såg man åtmiestone glada och hörde dem sjunga; kust-estländningarne eller svenskarne, som de ännu kallas, kunde deremot inga visor och tycktes ej veta hvad glädje ville säga.

Deras språk var, troligen genom beröringen med esterne och i brist af beröring med det gamla moderlandet, svårt att förstå, synnerligen då de talade sins emellan."

Vi meddela här namnen samt atteckningen av de hitkomne "klagomännen". De hafva vid hållna allmänna sammankomster på ön blifvit utsedda samt äro fem till antalet, nemligen:

1:o *Lars Lindström* 60, 2:o *Johan Rehnberg* 52, 3:o *Hans Solros* 31, 4:o *Adam Gerikas* (Eriksson) 30, samt 5:o *Anders Winqvist* 26 år gammal. De äro alla gifta och familjefäder; de begge förstnämnde hafva hvardera 7 barn. Se här hela gruppen:



Den 20:e juli har tidningen infört en känslostark, romantisk dikt om förlorad bondefrihet och om förtrycket i Estland. Andra dikter följer senare. Stackelberg skärsådas ytterligare 3 aug. Det handlar om undertryckande av klagomål hos "kejsarfrun" på besök i Hapsal, om prygel, om tvist angående svensk präst till Ormsö, om den undertryckta rätten att bränna kalk osv. 14 aug 1861:

Klagomännen från Wormsö

Ett bref från en tillförlitlig korrespondent i Reval bekräftar det genom Dagöboer inkomna ryktet om en militärisk exekution på Wormsö. Korrespondenten skriver under den 18 (30) Juli: "Jag återkom i går från Hapsal och Wormsö. Sistnämnda ö befinner sig i krigstillstånd, i det bönderna för den beväpnade makten dragit sig tillbaka till skogarne. För närvarande befinner sig generalguvernören furst Suwarow der för att återställa lugnet. Om de fem böndernas öde, som afrest till Sverge för att anropa konungens bemedling, gå hvarjehanda rykten genom landet."

De fem Wormsöbönderna ha förliden lördag i utrikesdepartementet uppvaktat h. exc. utrikesministern grefve Manderström samt till honom aflemnat följande skriftliga framställning:

Till hans excellens ministern för utrikes ärenderna!

Ännu en gång våga vi fem fattiga bönder, utskickade från den svenska befolkningen på Wormsö i Estland, taga eders excellens' välvilliga uppmärksamhet i anspråk.

Sedan 10 veckors tid befinna vi oss här i Stockholm, der Wormsömenigheten, i sin yttersta nöd och sedan den förgäfves försökt andra utvägar, trodde, i enlighet med en från våra förfäder fortplantad sägen, att någon tröst och hjälp skulle stå att vinna. Vi har

här blifvit af alla, från konungen till den ringaste man bland folket, bemötta med en välvilja och ett deltagande, hvaröfver vi känna oss djupt rörda och tack samma. Men tiden går, utan att vi kunna erfara, huruvida vi något lyckats uträtta för det syftemål, för hvilket vi hitkommit. På långa veckor — mycket långa för dem, hvilka äro så tryckta af oro och bekymmer som vi måste vara — ha vi icke hört någonting från vårt hemland, om våra dervarande anhörigas och stamförvандters öde; vi ha endast förnummit dunkla, oroande rykten, som ytterligare erinrat oss om, hvad vi redan förut mycket väl insett, att vi gå det rysligaste öde till mötes, om vi återvända hem, utan att dessförinnan en förändring inträdt uti förhållandena på Wormsö, till följd af ett direkt ingripande från den adle och folkvänlige kejsar Alexanders sida.

Då eders excellens lätt kan tänka sig den ängslan och oro, hvaruti vi nu vid höstens annalkande befinna oss, hoppas vi att eders excellens godhetsfullt skall tillgifva oss vår djerfhet att nu hos eders excellens söka underrättelse om, huruvida någonting från svenska regeringens sida kunnat åtgöras med anledning af vår klagan och huruvida eders excellens erhållit något meddelande, som skulle kunna lemna oss kännedom om ryska regeringens eller ryska auktoritetens uppfattning af denna sak. Tryggt kunna vi försäkra att all välvilja, som eders excellens godhetsfullt kan tackas bevisa oss, skall uti tacksamt hjerta och trofast minne bevaras hos oss och öfriga Wormsöboer och hos våra efterkommande, så länge en svensktalande befolkning finnes vid estländska kusten.

Stockholm den 10 Juli 1861.

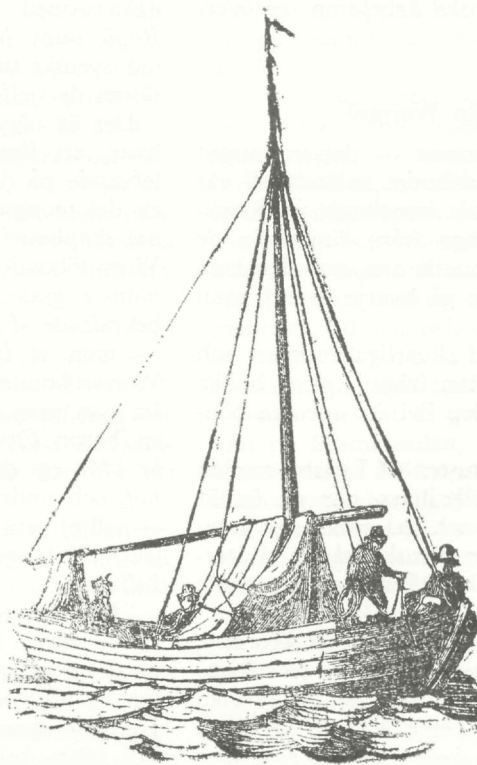
Lars Lindström.

Hans Solros.

Johan Renberg.

Adam Jerikas.

Anders Winqvist.



Vi meddela här en afteckning af den bräckliga farkost, med hvilken de verkställt den 60 mils långa resan hit.



Klagomännen från Wormsö.

Den 24 aug 1861 har "Svenska Arbetaren" en översiktlig artikel:

Klagomännen från Wormsö

I början af juli denna sommar — det var straxt efter sedan det italienska sändebudet anländt till vår hufvudstad — kom en liten båt inseglande uti Stockholmskären. Den var långväga från, längre än de som sågo den till en början kunde ana, och den kom i ett ärende, som djupt skulle gå hvarje Svensk man till hjertat.

I båten sutto fem män med allvarliga ansigten, och när de kommo i land, och man frågade dem, hvilka de voro, svarade de på svenska: "vi äro svenska bönder från Wormsö."

Wormsö ligger vid vestra kusten af Estland mellan Dagö och fasta landet. Befolkningen der på ön är sedan urminnes tider svensk, och det språk der ännu i dag talas är svenska, men en svenska, sådan vi återfinna den i våra gamla krönikor eller i mycket gamla andeliga böcker.

En sådan befolkning finnes icke blott på Wormsö, utan på flera af de angränsande öarna. Runö i Rigaviken är den sydligaste. Mellan Wormsö och kusten ligger ännu en annan, som heter *Nuckö*; norr om dessa sistnämnda ligger *Odinsholm* och öster ut der-

ifrån utmed norra kusten af Estland stora och lilla *Rogö* samt *Nargö*. Befolkningen på alla dessa öar har svenskt tungomål, svenska seder och bruk och — såsom de sjelfva säga — "svensk" religion.

Det är något som måste väcka förundran hos en-hvar, att finna svensk nationalitet bibehålla sig så lefvande på dessa små öar, omgifna af slavisk och till en del mongolisk befolkning med i grunden helt annat skaplyne. "Vi äro fria svenska bönder" — säger Wormsöbonden — "det är vår stolthet, vårt förnämsta goda. Våra lagar, och våra privilegier äro bekräftade af edra konungar och af de ryska czarerna, — men vi få ej njuta utaf dem." — Och dessa Wormsöbondens ord äro sanna. Han är enligt lag en fri man, men hans godsegare — det är för närvarande en baron Otto von Stackelberg, hvars familj sedan år 1748 egt det på Wormsö liggande godset *Magnushof*, och under detta lyda samtliga Wormsöbönderna. — vill ej veta af hans frihet, han vill hafva honom till träl, till lifegen, alldeles som bonden i Estland och Lifland.

"Jag afskyr detta ogräs" — skref 1778 den dåvarande egaren af Magnushof — "jag afskyr detta ogräs på det högsta, och jag skall använda alla mina krafter för att alldeles utrota det, men tills detta lyckas, vill jag förse dem med en arrendator, som till deras framtida bästa kan klappa spottskheten ur dem." — Det

är under en rysk spira, som en godsegare så kan skriva till en offentlig myndighet. Baron Stackelberg yttrar nämligen detta i ett bref till pastorsembetet. Och Stackelbergarna hafva handlat alldeles i enlighet med detta fräcka beslut. De gamla friheterna, som ryska kejsarne hafva bekräftat, — de hafva dragit sin kos, den ena efter den andra. Godsegarne hafva varit serdeles uppfinningsrika att på allahanda sätt draga åt slafkedjan allt trängre och trängre om bondens hals. Baron Otto har härutinnan bemödat sig att vida öfverträffa sina fäder.

Men hvarföre klagar icke den förtryckta bonden hos sin herres herre, hos kejsaren. Kejsaren skall väl åtminstone stå vid sitt en gång gifna ord. Eller är det då längre väg till Rysslands herrskare, än till vårt lands? Så kan man med skäl fråga.

Det har sig dock ej så lätt i Ryssland för bonden att klaga sin nöd för sin monark. Vi Svenskar som äro vana vid att gå till kungen, vi kunna knappt begripa, huru något sådant är möjligt, att icke hvarje man fritt får tala med sin högste domare. Men det är dock så. I Ryssland bör man egentligen vända sig till kejsarens omgifning, om man vill tala vid kejsaren. Men denna omgifning tager bra betalt, om den skall göra något för den hjälp eller rättelse sökande undersåten. Man skall vara mycket, mycket rik för att der vinna gehör. Och Wormsöbönderna äro icke rika, men baron Stackelberg är rik genom sina bönders arbete. Baron Stackelberg har mycket lätt att framställa saken i en dager, som är på det högsta gynnsam för honom, och sålunda högst ogynnsam för hans stackars bönder.

Derföre hafva dessa fem män kommit öfver till Sverige att hos Sveriges regering klaga sin nöd, om på denna väg deras klagan kunde komma för kejsar Alexanders öron.

Hvad svenska regeringen gjort för dem, är ännu obekant. Men ännu äro de kvar i vårt land och våga ej återvända, förr än de fått underrättelse om, att deras kejsare tagit dem och deras sak under sitt hägn.

”Vi hafva förnummit dunkla, oroande rykten” — säga de i den skrift, som inlemnades till vår utrikesminister — ”rykten, som ytterligare erinrat oss om, hvad vi redan förut mycket väl insett, att vi gå det rysligaste öde till möte, om vi återvända hem, utan att dessförinnan en förändring inträdt i förhållandena på Wormsö, till följd af ett direkt ingripande från den ädle och folkvänlige kejsar Alexanders sida.”

Och dessa dunkla rykten från deras fäderneö lära tyvärr vara allt för sanna. Hela Wormsö skall vara besatt af ryska soldater efter requisition af Stackelberg, och öns manliga befolkning har flytt till skogarne och till utöarna. Generalguvernören furst Suvarow skall i egen person hafva infunnit sig der, för att återställa lugnet.

Hvarje redlig man måste uppröras af en sådan behandling! Vi hoppas dock med de arma bönderna, att det rätta förhållandet en gång skall komma inför kejsar Alexanders ögon. Saken har redan väckt uppseende i utlandet.

”Vi lägga saken” — säger Aftonbladet af den 3 aug., och vi förena oss dermed — ”vår utrikesminister på hjertat. Såsom svensk man kan han icke gerna vara alldeles likgiltig för den grymma behandling som

våra stackars stamförvandter på andra sidan Östersjön lida och såsom skicklig diplomat känner han utan tvifvel flera utvägar att kunna bringa denna sak å bane och till vederbörandes kännedom, utan att derigenom stöta eller framkalla några förvecklingar.

Svenska regeringen har visat omtanke för de svenskar, som nedsatt sig i Nordamerikas förenta stater och vidtagit åtgärder till deras fromma: hvarföre skulle den då icke äfven kunna visa något intresse för en svensk befolkning uti ett land, som fordom lydt under Sverges krona, men blifvit af Sverge afträdt med uttryckligt förbehåll, att denna befolknings rättigheter icke skulle förkränkas?”

De fem klagomännen äro: Lars Lindström, Hans Solros, Johan Renberg, Adam Jerikas, Anders Winquist.

Den afbildning af dem, som vi här framställa, är tagen från en fotografi.

Om de fyrtio kosackernas framfart på Ormsö berättar Fäderneslandet utförligt 31 aug. De ankom till ön 12 juli. Den 29:e anlände generalguvernören Suvarow från Reval. Sedan bönderna försäkrat att de aldrig vägrat att fullgöra sina skyldigheter, drogs kosackerna bort.

Några veckor går. 21 sept skriver Fäderneslandet:

Wormsöbönderna

Mången af allmänheten torde undra: hvar hafva våra landsmän, klagomännen från Wormsö tagit vägen. Och den frågan framställer sig sjelfmant: Ligga de ännu i denna kylan och rusket och tälta under sina segel på sin öppna båt, efter nära fyra månaders väntan på resultatet af sina klagomål — då måtte de icke må för väl?

Vi kunna underrätta dem, som intressera sig för dessa våra stamförvandter och landsmän från lyckligare dagar, att hvad styrelsen försummat har den enskilda välviljan, såvidt på den kunnat bero, godgjort. Redan för sex veckor tillbaka, medan det ännu var soligt och vackert, kom redaktören af Aftonbladet, magiser Sohlman, som först låtit dem på jernväg göra en lusttur till sin vid Södertelge belägna egendom, till dem och sade: hissen nu segel och sticken ut årona, så skola vi med er båt ställa kosan till min egendom, jag skall sjelf fatta rodret och vara lots.

Snart bar det af genom slussen, och estiska segel, som på århundraden, alltsedan Askanäs' brand, icke kommit inom Mälarens lås, sökte snart sin väg genom denna insjöes herrliga, blånande sund.

Det tycktes dock, som Mälaren ännu skulle rufva på fiendtliga minnen och icke gerna finna sig vid att plöjas af estisk köl; ty han insvepte sig icke blott uti regndigra moln, som utgjöto sig i så ihållande skurar, att manskapet, som först i sena natten hunno sitt mål, helt och hållet genomblöttes och rorsmannen ådrog sig en förkylning; vågorna bräckte ock båten så, att den, litet innan land uppnåddes remnade, och vikingarna med plats kunde bärga sig.

Men komna till Sohlmans egendom hafva de emelertid der så väl undfågnats och emottagits, att troligen aldrig vikingar funnit gästfriare sal. De hafva roat sig med landtliga sysselsättningar, och vid ett besök för någon tid sedan i hufvudstaden förklarade de, att de icke haft en dag så lycklig i hela sin lefnad, som de, hvilka de nu tillbringade under magister Sohlmans gästfria hägn och på det sköna svenska landet.

Vi kunna ej annat än att på det högsta lyckönska dem att hafva kommit i så gästfria händer, då de eljest skulle varit i den svåraste belägenhet på sin båt. På Sohlman använda vi Tegnér's ord: "*Det var ädelt af honom*" och tro, att hela svenska allmänheten deruti med oss instämmer på samma gång som den icke glömmet, att vi böra följa hans exempel och för våra olyckliga stamförvandter göra något hvar. Från styrelsens sida har ännu icke något hörts af för dem, så att det gamla ordspråket äfven här sannas, "*att den hinner blifva både våt och torr, som skall vänta på diplomater*".

Den 13 november slutligen:

Svenskarne på Wormsö

De fem Wormsöbönderna, hvilka härifrån under en gynnsam vind söndagen d. 13 dennes afseglade på sin numera ombyggda och däckade båt, till Wormsö, uttalade den hjertligaste tack till Sverige och välsignelser öfver detsamma. Aftonbladet, hvars utgifvare på ett så hedrande och uppoffrande sätt antagit sig dessa våra olyckliga stamförvandters sak och under deras vistelse härstädes beredt dem tak öfver hufvudet och utkomst, nämner om denna återresa bland annat följande:

Oaktadt Wormsöbönderna för öfrigt trufdes väl här, började de på senhösten gripas af en stark hemlängtan och oro öfver saknaden af alla underrättelser från sina hemmavarande. I midten af Oktober voro de redebogna att, utan all slags säkerhet för sina personer, "på försök" segla öfver till Wormsö, hvilket Aftonbladets utgifvare dock ansåg sig böra afböja, isynnerhet som anledning var att förmoda, att framställningar rörande deras angelägenheter blivit gjorda i Petersburg. Några dagar derefter erhöill också Aftonbladets utgifvare fullt tillförlitlig kännedom derom, att härvarande ryska ministern i en skrifvelse till svenska utrikesministern meddelat, att ryska kejsaren benådat de ifrågavarande bönderna för den förseelse, som enligt rysk lag skett genom deras resa hit, och tillåtit att de återvända till sina hemorter och inträda i besittningen af sina förut innehafvande gårdar, utan att godsherrn eller någon annan skall kunna på något sätt förfördela dem. I sammanhang härmed erhöills från härvarande ryska beskickning ett pass, hvarigenom de karakteriserades såsom i rätta ärenden stadda och ställda under myndigheternas skydd. Aftonbladets utgifvare ville emelertid icke tillråda dem att med denna säkerhet afresa, men ville heller icke afråda dem derifrån, utan uppställde för dem det alternativet: att *antingen* bestämma sig för att för alltid här kvarstanna, emedan någon större säkerhet efter all sannolikhet icke stode att uppnå, *eller* också att försöka hvad garanti det nu gifna löftet inne-

Paul Ariste 70 år

Den 3 februari fyllde Paul Ariste 70 år.

De estlandssvenskar som på 1930-talet kom till universitetet i Dorpat, blev bekanta med honom som ung lärare, intresserad bl a av allt svenskt. Han är en sällsynt språkbegåvning, hemmastadd på många olika språkområden. Sedan 20-talet har han gjort uppteckningar även i svenskbygden, bl a på Nuckö, och hans magisterarbete behandlade Estlandssvenska lånord i estniska språket (1933). Doktorsavhandlingen gällde de estniska Dagö-dialekternas ljudlära (1939). Sedan mitten av 40-talet är han professor i finsk-ugriska språk, mittgestalt i de spridda, många små språkens stora värld.

Hans personliga öppenhet och vänliga sätt har varit en tillgång vid umgänge med sagesmän och kolleger. De är också en tillgång för hans vänner.

bure; valet kunde endast de sjelfva göra, med rådfrågande af sin egen erfarenhet, sitt samvete och sitt mod. Efter mogen öfverläggning valde de det sednare. Måndagsmorgonen kl. 10 utpasserade de vid Sandhamn under god vestlig vind och sände derifrån den helsningen, att de med denna vind hoppades att på ett par dagar ha tillryggalagt resan hem.

Insamlingen å Aftonbladskontoret uppgår till 1,248 rdr 25 öre. Dessutom ha Wormsöbönderna af Aftonbladets utgifvare erhöillit: 48 rdr i åtskilliga småposter under deras första vistelse här, innan någon insamling börjats, samt sedermera af samma person under tio veckors tid fritt husrum och föda (samt särskild betalning om de deltagit i något arbete), 24 biljetter för resor å jernvägen, böcker, forskrifter och skrifmaterial, diverse klädespersedlar m. m.

Af de insamlade medlen ha de sjelfva önskat, att en del skulle öfversändas till pastorsembetet i Wormsö, för att der tillhandahållas dem eller deras familjer, medan de sjelfva uttagit en annan del enligt följande räkning:

Kontant	265: —
Dito	100: —
Nya segel och materialier för båtens ombyggnad, enligt räkningar	73: 84
4 par stöflor, enligt räkning	32: —
10 tunnor packad strömming	240: —
<hr/>	
Summa rdr 710: 84	

Allt detta skedde 1861, några år efter Rysslands nederlag i Krimkriget, vilket frammanade krav på reformer. På Rysslands tron satt då Alexander II, som folket väntade sig mycket av. Detta år 1861 upphävde han livegenskapen i Ryssland.

Konstnären

Enno Hallek

Kungl Akademien för De Fria Konsterna (Konstakademien) har till medlem utnämnt konstnären ENNO HALLEK. Dagspressen meddelade, att han är den förste estländning, som invalts i denna akademi.

Vem är då denne "estländning"?

Han har estlandssvenskt påbrå. Han är en blandning mellan Rikull, Ormsö och Rus (utanför Hapsal) där hans vagna stod i föräldrahemmet.

Enligt Ormsö kyrkas församlingsbok invandrade "ledig" Johan Johansson Heldring, född den 17/1 1874, från Rikull till Ormsö den 31/1 1900. Han bosatte sig i Sviby, etablerade skrädleri och gifte sig med min moster Lena.

Konstnären Enno Hallek, född den 7 november 1931 i Rus, är hans dotterson.

I flyktningströmmen seglade fadern — skepparen och fiskaren Alexander Hallek med sin hustru Hilda och barnen Heino, Enno och Maie med egen båt in i Stockholms skärgård den 11 okt 1943. (Båten fördes senare tillbaka av ryssarna.) Konstnärens morbror Voldemar avled i en flyktbåt från Ormsö. (Se skildring i Kustbon dec 1945 och sid 229 i "En bok om Estlands Svenskar" I.)

Familjen Hallek hamnade sedermera i Blekinge. Husfar blev ålfiskare i Åhustrakten. Den äldste sonen Heino studerade musik, blev musikedirektör och är sedan år tillbaka musikledare i Rättvik. Som violinist har han även uppträtt på estlandssvenska samkväm.

Blivande konstnären Enno hade vid ankomsten till Sverige klarat av 3 år i Rus folkskola. Efter avslutad skolgång i Sverige var han "biträdande" fiskare, affärsbiträde och arbetare i keramikindustri i Ystad. Där fick han nog impulsen till konstnärsvärlden. En lång vägs vandring tog sin början. Som arbetslös i Stockholm började han "besöka" Signe Barths studio. När sedan Konstakademien hade sin sedvanliga elevmottagning år 1953, prövade även Enno. Han överraskades med meddelande om intagning.

Därefter hände allting i raska steg — tidig uppmärksamhet och flera stipendier samt extrapris för studier i Paris och Italien.

Från Konstakademien utexaminerades Enno 1958. Hans egen första stora stora utställning skedde i Konstnärshuset 1963. Han är "pappa" till väggutsmyckningar i skolhus, sjukhus och statliga verk — ända upp till Norrland. Hans skapelser återfinns på tunnelbaneväggar från T-centralen till senaste stationen vid Stadion.

Hugo Mickelin

K L Marley's

MÄLESTUSI ELUTEELT

(Toronto 1974)

tecknar minnen från ett långt liv med sju årtionden i trons tjänst. För estlandssvenskarna är han välkänd från sin verksamhet som församlingsföreståndare i Immanuelskyrkan i Reval och från besök i svenskbygden. Han är född i Läänemaa och har även svenskt påbrå. Boken följer årens gång från barndomstiden i Hapsal fram till bolsjevikernas maktövertagande,

Birger Westerberg har fyllt 50 år



Det hände i julmånaden — som sig bör — för femtio år sedan i Kampes gård i Kärrslätt på Ormsö. Inför förberedelserna till helgen kom "julklassen" till makarna Hans och Maria Westerberg. Mor Maria var dotter till en av veteranerna inom SOV, Johan Hörnström från Jobbesa, den självskrivne talesmannen för ormsöborna vid många tillfällen. Han var också nestor vid de årliga söndagsskolfesterna vid midsommar, då varje by på Ormsö kom tågande med sin "egen" fana framför sina söndagsskolbarn.

När styrelsen för vår förening i början av 1970 sökte mötes- och arkivlokal, kom Birger Westerberg i egenskap av pastor i Spånga Frikyrkoförsamling in i bilden. Den rymliga Missionskyrkan med tillhörande utrymmen var nämligen till salu, och Birger tog tillfället i akt att föra talan för "vår" räkning samtidigt som han ville lösa sin församlings problem. Vi i styrelsen skattade engagemanget mycket högt men backade ut av stadgeenliga och framförallt av ekonomiska skäl.

Den 1 november 1974 började Birger Westerberg tjänsten som föreståndare för den nystartade verksamheten RIA i Solna; det är uttytt: Rådgivning i Alkoholfrågor. Hans bakgrund innan dess: Pastorsutbildning vid SMF:s teol. seminarium. Därefter tjänst i olika församlingar — ungdomssekreterarsyssla några år. Under de tre senaste åren har han varit föreståndare för soldathemmet vid Svea livgarde i Kungängen utanför Stockholm.

Vår förening tar med förväntningar emot Birger bland de aktivas led. Välkommen in i vår inre krets!

Hugo Mickelin

överflyttningen till Sverige och vidareflyttningen till Amerika. Marleys estlandssvenska vänner har på de 88 sidorna mycket av intresse att läsa.

Katarina Hammerman

har gett ut en andra del av sångboken Gå sjungande framåt (Eget förlag, Björkö 1974). Boken innehåller 211 psalmer och andliga sånger. I förordet säger hon:

"De andliga sångerna har varit och är min stora glädje och tröst och har givit mig mod att gå sjungande framåt under vandringen på livets vädjobana."



FAMILJETRÄFF

Stor familjemiddag har aväntats i Härads bygdegård Strängnäs kommun. Rickulbon, Elbes Lars' Alfred Granberg och hans hustru Ida kallade den 3 augusti 1974 alla sina nio barn, 17 barnbarn och 3 barnbarnsbarn med fruar, män, fästmör och fästmän, inalles 47 personer till en jättelik familjemiddag. Alla ställde upp utan undantag. Eftersom barnen är spridda över stora delar av landet var det ett kärt möte, inte minst för barnbarnen. Flera av dem hade aldrig setts tidigare utan visste endast om varann till namnet. Sysko-

nen har ju ofta träffats hemma hos far och mor, men barnbarnen var i början blyga för varann. Kommentarer som "jasså, är det du som är den och den" hördes ofta. Efter maten var det förfriskningar och dans, dels efter grammofon men mest efter en måg, Götes dragspelstoner. Skämtlekar och tävlingar där små och stora kunde delta, förekom i stor omfattning. Hela tillställningen var så lyckad, att det beslöts att upprepa en likadan träff igen inom en snar framtid.

Bertil Granberg



Vår kära Mor
Leontine Ribohn

född Pihel den 6 jan 1892
död den 12 febr 1975
har stilla insomnat
i tron på sin Frälsare.
Djupt sörjd och saknad
av oss samt släkt och vänner.

BARNEN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*O, älskade Mamma, nu hem
Du gått,
Segern Du vunnit och himmelen
nått.
På förbönens armar Du alltid
oss bar,
Ja, stjärnor i kronan Du säkert
har.
Uppståndelsens morgon nu vänta
vi på,
O, härliga dag, då mötas vi få.*



Min älskade Far
vår käre Bror

Henrik Valfrid Strömkvist

född 24 Augusti 1921
har i dag lämnat oss i oändlig
sorg och saknad
Uppsala den 8 Februari 1975

HÅKAN
Helga och Åke
ARNE och KARIN
KARIN och OLLE
SIGNE och KARL
Syskonbarn samt övrig släkt
och vänner.

*Du styrde och ställde
Du ville oss väl,
Du älskade oss alla
av hela Din själ.*



Vår älskade Mor
Mormor och Farmor
Lovisa Blomberg

född 27/6 1896

har i dag lämnat oss, syster,
övrig släkt och vänner i djup
sorg och saknad.

Valla den 10 dec. 1974

BARNEN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Ett hjärta av godhet har slutat
att slå
Den eviga vilan har kommit
Oändlig är saknaden, bitter
och svår
Dock finnes en tröst, Du sover
i ro.*

Jordfästningen ägde rum i Sköldinge kyrka, torsdagen den 19 dec.

Född

Lars Magnus Theodor född den 23 januari 1975 i Stockholm, son till Inga-Carin och Lars-Erik Broman.

Döda

Hellrik Ahlström, född den 1 aug 1927 på Ormsö, avled den 23 nov 1974 i Stockholm.

Agneta Fagerlund, född Holm den 15 juli 1903, Ormsö/Runö, avled den 19 nov 1974 i Stockholm.

Maria Fagerros, född den 28 mars 1885 på Ormsö, avled den 25 nov 1974 i Stockholm.

Herman Jaanberg, född den 17 maj 1906 i Vippal, avled den 20 jan 1975.

Oskar Viliberg, född den 10 april 1906, Vrangelsholm/Nargö, avled den 3 febr 1975 i Stockholm.

Julia Brunberg, född den 3 april 1890 i Rickul, avled den 24 okt 1974 i Rakvere.

Bemärkelsedagar

90 år

Johannes Ferdinand Lambot, född den 12 april 1885, Reval
Aurelia Kvellsten, född den 8 maj 1885, Kolga
Katarina Enkel, född Sträng den 5 juni 1885, Ormsö

85 år

Maria Lindgren, född Greinberg den 11 april 1890, Rågöarna
Karl Peedu, född den 9 maj 1890, Nuckö
Johan Berggren, född den 10 maj 1890, Ormsö
Maria Seeman, född Sedman den 25 juni 1890, Nuckö

Forts nästa sida



Min innerligt älskade make

Alfred Hallman

född 13/2 1911 i Rickul

har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad

Stockholm den 14/11 1974.

JOHANNA
Syster, syskonbarn
Släkt och vänner

*Vi hann ej säga Dig farväl
Ty döden kom så fort.
Men vi vill säga Dig vårt tack
Vid evighetens port.*



Vår käre Far
och Morfar

Hans Appelblom

* 24 Juni 1886

har i dag stilla lämnat oss,
släkt och vänner i djup sorg
och saknad

Sätra den 8 Febr. 1975

ELVINE och ARNE
Bo Kenneth

*I minnet Du lever,
Du finns alltid kvar,
Vi minns Dig och ser Dig
precis som Du var.*



Vår kära Mor

Maria Ahlström

* 21/11 1898

† 19/11 1974

har lämnat oss i sorg
och saknad.

ANDERS och WALVE
EDVARD och ALICE
HULDA och HOLGER

Barnbarn
Barnbarnsbarn
Broder, övrig släkt och
många vänner.

*En trött liten Mor med grånande
hår
Och panna som plöjts av
bekymmer och år,
En blick som var kärleksfull, solig
och klar,
Så lever Din bild hos de Dina
kvar.
Det kännes så tomt när Du
gömmes i jord.
Tack och farväl, lilla älskade
Mor.*



Min älskade Make
vår käre Far
Farfar och Morfar

Anders Österlin

* 16/4 1897

† 17/1 1975

Djupt sörjd och saknad
av oss, släkt och vänner.

K A T A R I N A
BARN
Barnbarn

*Vi hann ej säga Dig farväl
Ty döden kom så fort,
Men låt oss säga Dig vårt tack
vid evighetens port.*



Vår älskade Son
min käre Bror

Axel Salin

född 31 maj 1924

har efter ett långt lidande lämnat
oss i stor sorg och saknad.

Värberg 4 Januari 1975

MOR och FAR
Maria och Johan
Syskonbarn

Övrig släkt och vänner

*Allt vad Du lidit
vi nog ej förstått
Men troget Du kämpat
och vilan Du nått.*



Kära Mor

Olga Pella

född 15/1 1893

död 10/2 1975

K A N A D A
(ABBATSFORD)
A X E L

*Jesus sade: Jag är uppståndelsen
och livet
Den som tror på mig, han skall
leva — om han än dör!
Joh. — 11:25*

Utgivarkorsband

Forts fr föreg sida

80 år

Lovisa Nilsson, född den 15 april 1895, Rickul
Maria Rönnblom, född Stenholm den 21 april 1895, Ormsö
Alide Westerblom, född Pikner den 9 maj 1895, Ormsö
Sofia Viksten, född den 13 maj 1895, Reval
Pauline Luks, född Stenberg den 23 maj 1895, Rickul
Lydia Emilia Nordgren, född Lång den 23 maj 1895, Reval
Alfred Paul Matson, född den 7 juni 1895, Reval
Pauline Hallman, född Westerman den 8 juni 1895, Rickul
Anders Notman, född den 10 juni 1895, Ormsö
Anders Bergström, född den 25 juni 1895, Ormsö
Anders Lilja, född den 25 juni 1895, Ormsö
Marta Albert, född Ambros den 27 juni 1895, Nuckö

75 år

Johannes Liiver, född den 27 april 1900, Nuckö
Hans Leopold Böttker, född den 29 april 1900, Reval
Gottfrid Grönström, född den 29 april 1900, Nuckö
Anders Förberg, född den 3 maj 1900, Ormsö
Anton Barud, född den 5 maj 1900, Nuckö
Johan Talts, född den 7 maj 1900, Reval
Maria Viskman, född Halberg den 7 maj 1900, Nuckö
Magda Malm, född Torpel den 10 maj 1900, Reval
Maria Zeisig, född den 11 maj 1900, Nuckö
Johannes Malvik, född den 18 maj 1900, Ormsö
Edla Stahl, född Österman den 27 maj 1900, Rickul
Agneta Alström, född Åkerman den 4 juni 1900, Ormsö
Augustin Milikov, född den 7 juni 1900, Reval
Lena Borrman, född den 28 juni 1900, Rickul
Marga-Rita Kaarman, född Raukas den 28 juni 1900, Reval

70 år

Gertrud Cronelid, född Alros den 6 april 1905, Ormsö
Piidu Parbo, född den 14 april 1905, Dagö
Kristoffer Thomsson, född den 21 april 1905, Rickul
Ida Usmets, född Ahlberg den 24 april 1905, Reval
Valentin Brus, född den 26 april 1905, Odensholm
Elvine Mihlberg, född Sandberg den 26 april 1905, Rickul
Rosette Bertholm, född Klement den 1 maj 1905, Rågöarna
Olga Karlsson, född Nyman den 2 maj 1905, Rågöarna
Pauline Koinberg, född den 3 maj 1905, Rickul
Voldemar Stenberg, född den 7 maj 1905, Rickul
Johannes Österman, född den 9 maj 1905, Runö
Linda Agnes Norrman, född Koppelman den 28 maj 1905, Korkis
Agneta Notman, född Benholm den 29 maj 1905, Ormsö
Nikolai Luks, född den 30 maj 1905, Rickul
Adele Koppamees, född Välja den 13 juni 1905, Nuckö
Albinus Grönström, född den 16 juni 1905, Nuckö
Johan Sjöman, född den 18 juni 1905, Ormsö
Alide Söderman, född Fagerström den 19 juni 1905, Vippal
Agneta Mark, född Bergström den 20 juni 1905, Ormsö

60 år

Herbert Helmer Greisman, född den 1 april 1915, Nuckö
Voldemar Treiberg, född den 2 april 1915, Rickul
Sigrid Schönberg, född Hamberg den 4 april 1915, Rickul
Georg Weckman, född den 13 april 1915, Reval
Arthur Seman, född den 15 april 1915, Nuckö
Melita Johanna Tammgren, född Mickelin den 24 april 1915, Ormsö

Herman Fritjof Pöhl, född den 25 april 1915, Rågöarna
Helene Johansson, född Ketz den 5 maj 1915, Reval
Axel Luks, född den 19 maj 1915, Rickul
Anni Nyman, född Mänd den 26 maj 1915, Nuckö
Maria Holm, född Benholm den 6 juni 1915, Ormsö
Heimar Jöers, född den 9 juni 1915, Nuckö
Arne Reeder (Rajulaid), född den 12 juni 1915, Reval
Hilda Laansoo, född Rant den 14 juni 1915, Nuckö
Alfred Luks, född den 15 juni 1915, Rickul
Isak Rosenblad, född den 20 juni 1915, Ormsö
Alfred Friedrich Westerberg, född den 21 juni 1915, Reval
Linda Almén, född Nyblom den 25 juni 1915, Ormsö
Karin Torhild Fölsch, född Pöhl den 28 juni 1915, Reval
Albert Meerik, född den 29 juni 1915, Reval
Alfa Rosina Vesterholm, född den 30 juni 1915, Rickul

50 år

Albin Ahlberg, född den 13 april 1925, Ormsö
Albert Sigvard Blomberg, född den 13 april 1925, Rickul
Karl Alexander Blomberg, född den 13 april 1925, Rickul
Johannes Einar Alström, född den 16 april 1925, Ormsö
Rosette Benström, född den 16 april 1925, Vippal
Lydia Lois Skönberg, född den 17 april 1925, Pärnau/Reval
Valve Rosen, född den 20 april 1925, Nargö/Reval
Manfred Blomberg, född den 25 april 1925, Rickul
Johannes Emanuel Passvik, född den 27 april 1925, Runö
Bertil Granberg, född den 29 april 1925, Rickul
Gunnar Anders Hörnström, född den 29 april 1925, Ormsö
Armilde Ingeborg Danielsson, född Stahl den 30 april 1925, Rågöarna
Maya Maire Soosaar, född Nieländer den 6 maj 1925, Dorpat
Armilda Josefina Enquist, född Broman den 9 maj 1925, Rickul
Meinhard Vestersten, född den 9 maj 1925, Nuckö
Klara Eleonora Engman, född den 10 maj 1925, Nuckö
Anders Edvin Sandell, född den 10 maj 1925, Ormsö
Adele Ottilia Svedberg, född Elfvengren, den 15 maj 1925, Rågöarna
Maria Gäddman, född den 16 maj 1925, Ormsö
Alvar Ingemar Österdahl född den 20 maj 1925, Rågöarna
Arnold Sigvard Thomsson, född den 25 maj 1925, Rickul
Arvid Barud, född den 29 maj 1925, Reval/Nuckö
Naima Friberg, född Klaman den 29 maj 1925, Korkis
Inga Axelina Johansson, född Ekman den 31 maj 1925, Rickul
Evald Mäele, född den 3 juni 1925, Korkis
Rosalie Emilie Åkerblom, född Vesterman den 5 juni 1925, Rickul
Johannes Lundström, född den 6 juni 1925, Ormsö
Anders Ahlblom, född den 13 juni 1925, Ormsö
Raul Alberg, född den 15 juni 1925, Pärnau
Ingvar Lars Algot Lindström, född den 15 juni 1925, Ormsö
Alise Margot Strandberg, född den 15 juni 1925, Reval
Albert Pöhl, född den 17 juni 1925, Nuckö
Ingrid Gunhild Gustavsson, född Stahl den 25 juni 1925, Rickul
Heinrich Bluum, född den 29 juni 1925, Vasalemma